

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Доклад – социални предприятия в България

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

1. Съдържание

1.	Съдържание	2
2.	Увод.....	3
3.	Методология	3
4.	Определение – понятия	4
5.	Социалното предприемачество в България.....	6
5.1.	Начало и развитие на социалните предприятия в България	6
5.2.	Законодателна рамка	7
5.2.1.	Предприятие	7
5.2.2.	Социално предприятие	8
5.3.	Актуална ситуация	9
6.	Типологии на социалните предприятия	10
7.	Уязвими групи, в чиято полза работят социалните предприятия	13
8.	Проблеми на различните типове социални предприятия	13
8.1.1.	Ресурсно обезпечаване	14
8.1.2.	Недостатъци на проектния подход	15
8.1.3.	Проблеми със средата.....	16
8.1.4.	Кадрови проблеми	16
9.	Имидж на социалните предприятия.....	19
10.	Успешни модели на социално предприятие в България	19
11.	Профил на предприемача.....	20
12.	Препоръки	21
13.	Приложение: Преглед на европейските практики в развитието на социални предприятия ..	23

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

2. Увод

Социалното предприемачество може да се разглежда като нов, различен тип бизнес, който целенасочено ограничава печалбата, като я насочва към социални каузи. Т.е. принципа на генериране на печалба в полза на собствениците или акционерите, който е в основата на предприемаческия етос, тук е заменен от един „по-мек“ вариант - социалните предприятия реализират печалба, но тя се реинвестира в организацията или в общността.

В този контекст социалното предприемачество е изключително подходяща форма за българското общество, при което е налице висока концентрация на рискови фактори, които рефлектират в нарастване като брой хора и задълбочаване на проблемите на уязвимите групи.

Социалното предприемачество печели все по-голяма популярност в Европа и САЩ. По данни на Social Enterprise UK, във Великобритания към момента функционират 68 000 социални предприятия (5% от всички предприятия), в които работят близо 1 000 000 души и генерират 24 милиарда паунда в икономиката на Обединеното кралство.

„Социалното предприемачество и социалната икономика като концепции позволяват създаването на алтернативни модели за извършване на стопанска дейност, които са пазарно ориентирани и в същото време интегрират всички участници на свободния пазар – работници и служители, работодатели, инвеститори, потребители и др. Чрез популяризирането на концепцията за социалното предприемачество за първи път започва да се говори за стопанска дейност, ориентирана не само към максимизиране на печалбата, но и към постигането на резултати, свързани с благоденствието на цялата общност и определени социални групи в неравностойно положение.“¹

Днес социалното предприятие набира скорост и предизвиква въодушевление по много причини. Много хора мислят, че социалното предприятие е модел, за това как бизнесът ще се извършва в бъдеще: да работи за хората и планетата, а не само за печалба.²

3. Методология

В рамките на проекта бяха проведени 30 дълбочинни интервюта с ръководители на социални предприятия в страната – в София, Пловдив, Пазарджик, Стара Загора,

¹ <http://www.millennium.bg/faq>

² http://www.socialenterprise.org.uk/uploads/editor/files/Publications/Social_Enterprise_Explained.pdf

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Казанлък, Разград, Димитровград, Хасково, Хайредин. Изследването беше осъществено в периода ноември 2013 – февруари 2014 г. Обхванати бяха както функциониращи предприятия, така и кандидатствали по проекти към Агенцията за социално подпомагане по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по схема BG051PO001-5.1.01 „Социално предприемачество - Популяризиране и подкрепа на социални предприятия /Пилотна фаза/. Част от интервютата бяха проведени с организации, които имат идея или проект за социално предприятие и търсят подкрепа и финансиране.

4. Определение – понятия

Терминът „Социалното предприятие“ се е наложил в развитите икономики в Европа и Северна Америка. Той най-общо се отнася да разнообразен набор от организации, които развиват стопанска дейност с цел постигане на социални цели и каузи. Въпреки развитите практики във водещи европейски страни – Великобритания, Германия, Италия, опитите за дефиниране на понятието „социално предприятие“ засега не са довели до изработване на единно определение. Въпреки това, националните институции и законодателства ползват критерии за социално предприятие, които представляват достатъчно стабилна основа за разбиране и разграничаване на социалното предприятие като понятие.

Социалното предприятие е елемент от социалната пазарна икономика³. Основното, което отличава социалните предприятия от традиционните пазарни субекти е, че те не преразпределят цялата печалба за частна полза и решават различни социални проблеми.

Определението за социално предприятие, което се използва от Британското правителство (за първи път е публикувано в документ на Министерство на търговията и икономиката „Социално предприятие - Стратегия за успех“ от 2002 година) гласи:

„Социалното предприятие е бизнес с предимно социални цели, чиито излишък основно се реинвестира в тези цели в бизнеса или в общността, вместо да е воден от нуждата да максимизира печалбата за собствениците на капитала или акционерите“.⁴

³ The term 'social market economy' refers to a political-economic model created after World War II in response to the need to spread confidence in a new democratic system. At its heart, it sought to harmonize the principle of market freedom with the principle of social security by giving the State an active role in promoting both market competition and balanced social development.

⁴ http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.dti.gov.uk/socialenterprise/pdfs/strat_success.pdf

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Според последния доклад на Британското правителство за пазарните тенденции при социалните предприятия⁵ ... за да бъде класифицирано като социално предприятие, допълнителни критерий са:

1. Предприятието трябва да счита себе си за социално предприятие;
2. То не трябва да плаща повече от 50 на сто от печалбата или излишъкът на собствениците или акционерите;
3. То не трябва да генерира повече от 75 на сто от приходите си от субсидии и дарения;
4. Следователно, то не трябва да генерира по-малко от 25 на сто от приходите от търговия;
5. Наред с това, то трябва да се възприема като пасващо на определението за социално предприятие, възприето от Британското правителство: „Бизнес с предимно социални/екологични цели, чиито излишък основно се реинвестира в тези цели в бизнеса или в общността, вместо да е воден от нуждата да максимизира печалбата за собствениците на капитала или акционерите“.

Според новата дефиниция на ЕС, използвана в Social Business Initiative, „Социалните предприятия се стремят да служат на интереса на общността (социални, обществени, екологични цели), а не максимизиране на печалбата. Те често имат иновативен характер, чрез стоките или услугите, които те предлагат, както и чрез организацията или производствените методи, които прилагат. Те често наемат най-заstraшените членове на обществото (социално изключените лица). По този начин те допринасят за социалното сближаване, заетостта и намаляването на неравенствата.“⁶

Определението на организацията „Social Enterprise – UK“ за социално предприятие е: „Социалните предприятия са бизнеси търгуващи за социални и екологични цели.“⁷

Съгласно дефиницията на NESST – организация, която подпомага развитието на устойчиви социални предприятия в развиващите се страни, „Социално предприятие е бизнес създаден да подпомогне социална цел по финансово устойчив начин.“⁸

У нас дефиницията на социално предприятие е дадена в доклада на БЦНП „Социално предприемачество и контрол на социалните услуги в България и в Европейския съюз“⁹:

⁵ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/205291/Social_Enterprises_Market_Trends_-_report_v1.pdf

⁶ http://ec.europa.eu/internal_market/social_business/index_en.htm

⁷ http://www.socialenterprise.org.uk/uploads/editor/files/Publications/Social_Enterprise_Explained.pdf

⁸ <http://www.nesst.org/social-enterprise/>

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

„Стопанска дейност, развивана от юридическо лице с нестопанска цел, имаща изразен социален ефект спрямо лица от уязвими групи за подобряване на жизненото им равнище, осигуряване на заетост, предоставяне на услуги и/или други форми на подкрепа, с цел преодоляване на тяхната социална изолация.“¹⁰

От гледна точка на съвременната ситуация тази дефиниция страда от един недостатък – затваря възможният кръг на социалните предприятия до юридическите лица с нестопанска цел.

Общото между всички изброени дефиниции е присъствието на два задължителни компонента – стопански и социален. На основа на изброените по-горе дефиниции и критерии за разграничаване, ние ще възприемем следното пределно разширено работно определение за социално предприятие:

„Социално предприятие е юридическо лице, която извършва устойчива стопанска дейност в името на социална кауза.“

5. Социалното предприемачество в България

5.1. Начало и развитие на социалните предприятия в България

През 2002 година Каунтърпарт Инт. – България започва реализацията на програма за създаване и подкрепа на социални предприятия с финансиране от Американската Агенция за Международно Развитие. Това е първото целенасочено използване и въвеждане на термина „социално предприятие“ в публичното пространство в България, което предизвиква интерес сред нестопанските организации и местните общности. В рамките на програмата и в периода 2002 – 2006 година са проведени кампании за популяризация на социалното предприятия, като механизъм за социално включване, заетост на групи в неравностойно положение и стратегическа възможност за повишаване на капацитета на доставчиците на социални услуги. Едновременно с това след провеждане на два конкурса за нестопански организации, бяха избрани 45 организации от 17 общности, които участват в обучения и получават техническа помощ и финансиране за създаване на социални предприятия. В резултат на програмата и с оглед на нарастващата роля на социалната икономика в рамките на Обединена Европа, като част от дейностите за подкрепа на социалните предприятия, е организирана кампания за подготовка на законодателни промени, които да регламентират законово

⁹ http://www.bcnl.org/uploadfiles/documents/publikacii/predpriemachestvo_i_kontrol.pdf

¹⁰ Иновативна мрежа за развитие на социални предприятия – ISEDE-NET

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

социалното предприятие в съществуващата нормативна уредба. Въпреки усилията на нестопанските организации и изразената политическа воля на правителството за осигуряване на адекватна нормативна уредба, предложенията остават само на хартия.¹¹

Първата стъпка за институционална подкрепа на социалното предприемачество е направена през 2009 г., когато Агенцията за социално подпомагане открива процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по схема BG051PO001-5.1.01 „Социално предприемачество - Популяризиране и подкрепа на социални предприятия /Пилотна фаза /. Цел на процедурата е да подкрепи развитието на социалното предприемачество като възможност за подобряване качеството на живот на лица от рискови групи и преодоляване на социалната им изолация.

През 2011 г. е стартирана нова процедура - BG051PO001-5.1.02 – “Нови възможности”. Основната цел е да се подкрепи процеса на развитие на социалната икономика и създаване на социален капитал чрез подкрепа на общините за осигуряване на заетост и активност на лица от рискови групи. Специфичните цели са: Подкрепа за лица от целевите групи; Оптимизиране на социалните разходи на общините; Подкрепа на инициативи на местно ниво, насочени към справяне с местни проблеми, произтичащи от бедността и социалната изолация на хората от съответната община; Създаване и подкрепа на добри практики за развитие на социални предприятия.

Други държавни агенции и неправителствени организации, които осигуряват подкрепа за дейности в сферата на социалното предприемачество са Агенцията за хората с увреждания (АХУ), Националното сдружение на работодателите на хора с увреждания (НСРХУ), Институт „Отворено общество”, Тръст за социална алтернатива” (ТСА), който подпомага най-вече представителите на ромската общност, организацията „Reach for Change”, която сега стартира дейността си в България и чиято цел е да издигне благотворителността на едно по-високо ниво, чрез развитие на модели на социално предприемачество за деца и младежи в риск.

5.2. Законодателна рамка

5.2.1. Предприятие

В действащото ни законодателство терминът „предприятие“ не е еднозначно определен. Отделните закони дават свои автономни дефиниции, предназначени единствено за целите на собственото им регулиране. В Търговския закон търговското „предприятие“ е определено като съвкупност от права, задължения и фактически отношения на един търговец. Според Закона за защита на конкуренцията

¹¹ http://www.bcnl.org/uploadfiles/documents/publikacii/predpriemachestvo_i_kontrol.pdf

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

„предприятие“ е всяко физическо, юридическо лице или гражданско дружество, което извършва стопанска дейност на съответния пазар, независимо от правната и организационната си форма. По смисъла на Закона за държавните помощи „предприятие“ е всяко физическо, юридическо лице или гражданско дружество, което извършва стопанска дейност, независимо от собствеността, правната и организационната си форма. Според Закона за малките и средните предприятия „предприятие“ е всяко лице търговец съгласно чл. 1 от Търговския закон и занаятчия по смисъла на Закона за занаятите.

В данъчното законодателство понятието се определя възможно най-широко с цел гарантиране на фискалните интереси на държавата. За целите на данъчното облагане Законът за корпоративното подоходно облагане борави с понятието „място на стопанска дейност“, което представлява определено помещение, база или трайно извършване на търговски сделки в страната. Според Закона за облагане доходите на физическите лица „предприятие“ е предприятие по смисъла на Закона за счетоводството, който дефинира предприятията като:

- търговците по смисъла на Търговския закон;
- юридическите лица, които не са търговци, бюджетните предприятия, непсонифицираните дружества и чуждестранните лица, осъществяващи стопанска дейност на територията на страната чрез място на стопанска дейност.

5.2.2. Социално предприятие

Законодателството, което урежда статута и регулира дейността на социалните предприятия у нас е слабо развито. В българското законодателство липсва легална дефиниция за социално предприятие, както и норми, уреждащи статута, формата и дейността на социалното предприятие. Нещо повече, термина „социално предприятие“ не съществува формално в нормативната уредба на страната.

Единственият законодателно регулиран тип предприятия са специализираните предприятия и кооперациите на хора с увреждания.

Според Закона за интеграция на хората с увреждания специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания са тези, които отговарят на следните условия:

- Регистрирани са по Търговския закон или по Закона за кооперациите;
- Произвеждат стоки или извършват услуги;
- Имат относителен дял на лицата с увреждания, както следва:

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

- за специализирани предприятия и кооперации за незрящи и слабовиждащи лица – не по-малко от 20 на сто от общия брой на персонала;
- за специализирани предприятия и кооперации на лица с увреден слух – не по-малко от 30 на сто от общия брой на персонала;
- за специализирани предприятия и кооперации на лица с други увреждания – не по-малко от 50 на сто от общия брой на персонала;
- Вписани са в регистъра, воден в Агенцията за хората с увреждания.

По смисъла на Закона за обществените поръчки специализирано предприятие или кооперация на лица с увреждания е това, което:

- Е регистрирано по Търговския закон или Закона за кооперациите;
- Има обща численост на персонала не по-малка от 10 души;
- Произвежда стоки или извършва услуги, и
- Не по-малко от 50 на сто от общия брой на работниците или служителите са лица с увреждания.

5.3. Актуална ситуация

Поради слабото развитие на своя предмет, статистиката за социалните предприятия у нас също не е добре развита. Най-добри данни има по отношение на специализираните предприятия за хора с увреждания. По данни на Агенцията за хора с увреждания и на Националното сдружение на работодателите на хора с увреждания към края на 2012 г. в регистъра на АХУ фигурират 131 специализирани предприятия за хора с увреждания. От тях 67 са малки и средни предприятия, а 64 – микропредприятия. Общият брой заети в тях възлиза на около 1200 души, като 30% от тях са хора с увреждания. Само 12% от общо 465 000 лица с увреждания в страната работят (по данни на Националното сдружение на работодателите на хора с увреждания).

Като цяло обществото ни не създава достатъчно и адекватни възможности за социално включване на уязвимите групи. Липсва разбиране и подходящо отношение към хората в неравностойно положение. Дейностите на социалните предприятия у нас обикновено са в не особено привлекателни за бизнеса области, заради по-ниските печалби и по-бавна възвръщаемост на вложените инвестиции:

„С неудоволствие мога да кажа, че за тези 4 – 5 години нищо в България не се промени сериозно по отношение на възможността да функционират и да се развиват тези

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

уникални предприятия, които дават качествено нови възможности на хората в риск да участват активно в пазара на труда.”

Най-разпространена сфера на дейност на социалните предприятия в България са услугите, най-често социални и образователни. Производството и търговията са по-слабо развити. Предприятията, които се занимават с производство, правят дрехи, храни (хляб, мед), сувенири, картички, дърводелски стоки, предмети на приложното изкуство и др.

6. Типологии на социалните предприятия

Изследването идентифицира разнообразие от социални предприятия в България:

- Самостоятелни търговски фирми, които наемат хора от рискови групи и/или предлагат услуги или продукти за такива хора;
- Специализирани предприятия за хора с увреждания, които осигуряват заетост на тези уязвими групи;
- Неправителствени организации, които развиват стопанска дейност в рамките на законово установената възможност за това или регистрират търговски дружества за развитие на такава дейност, осигурявайки работа за хора от уязвими групи;
- Социални предприятия към общините, които осигуряват заетост на хора от рискови групи (най-често на хора с увреждания);
- Социални предприятия под формата на публично-частни партньорства с общини;
- Дневни центрове за хора с увреждания, които търсят възможности за стопанска дейност с цел социализация и адаптация на своите клиенти;
- Социално предприятие в рамките на голям индустриален холдинг, създадено с цел трудоустрояване на работниците, получили степен на увреждане, докато са работили в комбината.

Това многообразие може да се възприема и осмисля от различни гледни точки, които помагат за разбирането на актуалната ситуация в страната.

От гледна точка на работната дефиниция, те могат да бъдат организирани в две основни групи: Предприятия, създадени в резултат на бизнес инициатива и функционират на пазарен принцип (нататък ще ги наричаме „предприемачески” тип), или предприятия, при които доминира социалната кауза и печалбата е на заден план.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Предприемачески тип:

1. Специализирани предприятия за хора с увреждания – най-масовият тип, устойчиви предприятия, създадени по линия на Закона за интеграция на хората с увреждания.
2. Самостоятелни фирми, които са стартирали със собствени ресурси – няколко случая, възникнали от автентична бизнес идея. Оказват се жизнеспособни именно, защото не се облягат на външна помощ.
3. Общински специализирани предприятия за хора с увреждания – това е междинен тип между самостоятелните специализирани предприятия и общинските социални предприятия. Те остават ориентирани към печалба и на практика работят на конкурентни начала, но при тежки финансови ситуации могат да разчитат на подкрепата на общините като важни, а в някои случаи основни клиенти.

С доминираща социална кауза:

1. Общински социални предприятия (или публично частни партньорства с участие на общината) – разликата с горния тип (общинските специализирани предприятия) е, че водеща при тях се явява социалната кауза (например, повишаване на жизнения и социален статус на лица от уязвими групи - най-често хора с увреждания). Те нямат право на самостоятелна стопанска дейност, приходите от дейността им не са достатъчни за да се самофинансират, т.е. те се издържат основно от бюджета на общината и при прекъсване на финансирането, не биха могли да продължат дейността си. Към този тип може да се причисли и единственият случай на предприятие в голям индустриален гигант, който го е създал с цел трудоустройство на работниците, получили степен на увреждане, докато са работили в комбината. Тук специфичното е, че услугите на социалното предприятие се остойностяват, но на практика то не може да ги предлага на външни клиенти и не генерира приходи.
2. Предприятия на нестопански организации – няколко сериозни неправителствени организации имат собствени предприятия, които предлагат продукти на пазара и от печалбата финансират основните си социални дейности. Юридически те могат да функционират като отделно регистрирани стопански субекти или в рамките на възможността за самостоятелна стопанска дейност на НПО.
3. Социални услуги за уязвими групи, които търсят допълнително или устойчиво финансиране чрез предприемачеството, заедно с осигуряване на заетост и социализация – най-често дневни центрове за хора с увреждания, които работят за социалното включване на техните клиенти, чрез въвличането им в различни

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

дейности – най-често производство на картички, мартеници, сувенири, пластики и др.

По отношение на бизнес целите, те са ясно изразени при предприемачите, и присъстват само абстрактно при предприятията с водеща социална кауза.

Друга приложима типология е според формата на подпомагане на рисковите групи. От тази гледна точка, могат да се разграничат 4 основни групи предприятия.

- Предприятия, които създават заетост/ангажират хора от уязвими групи да участват в производствен процес/предоставяне на услуги, т.е. те не са пасивни получатели – социалните предприятия в България са съсредоточени основно в тази група, което до голяма степен е резултат от разпространението на специализираните предприятия за хора с увреждания;
- Предприятия, които предлагат стандартен продукт/услуга, но със социално влияние – например социални асистенти за болни хора, фурна в ромската махала и др. Тази група е по-малко разпространена от първата;
- Иновативни продукти, които сами по себе си са свързани със социалното подпомагане или революционни социални продукти – класически пример са компютрите за бедни в Индия, пример за такива продукти в България са устройства за подпомагане на шофирането на хора с увреждания, които се внасят и монтират от социално предприятие. Предприятия от този тип почти липсват в страната, в изследването бе регистрирано само едно подобно;
- Предприятия, които предлагат безплатни продукти/услуги или подпомагат финансово уязвими групи – първата исторически установила се форма на подпомагане, тази възможност все още съществува хипотетично, но изследването регистрира само едно социално предприятие, чиято дейност е комбинация между няколко форми на подпомагане, една от които може да се причисли към тази група. Понастоящем тази форма на подпомагане е характерна по-скоро за гранични на социалното предприемачество области – корпоративна социална отговорност, благотворителност.

Въпреки, че предприятията от първата група доминират, трябва да се отбележи, че в някои случаи е налице съчетание на повече от една от формите на подпомагане, описани по-горе. Това се среща предимно при нови предприятия от предприемачески тип.

От гледна точка на фазата на развитие:

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

- Социални предприятия, които са все още на етап „идеен проект“, който се нуждае от финансиране и подкрепа;
- Социални предприятия, които са в началото на своето развитие;
- Социални предприятия във фаза на растеж;
- Установени, стабилно функциониращи социални предприятия;
- Реализирани проекти по пилотна фаза, които са приключили и създадените социални предприятия са в процес на приключване или вече не функционират.

7. Уязвими групи, в чиято полза работят социалните предприятия

Наличието на работеща законова уредба за специализираните предприятия за хора с увреждания (уредена в Закона за интеграция на хората с увреждания), обяснява тяхната масовост, както и до голяма степен припокриването на понятието „социално предприятие“ със „специализирано предприятие“. Всъщност социалното предприемачество, в развитите европейски практики, обхваща значително по-широк кръг от рискови групи.

Изследването сред български предприятия също идентифицира различни уязвими групи. Освен за хората с увреждания, социалните предприятия у нас работят също за:

- Хора от етнически малцинствени групи;
- Хора в предпензионна и пенсионна възраст;
- Трайно безработни;
- Наркозависими;
- Бивши затворници;
- Деца от живеещи извън семейна среда.

За слабото развитие на сектора, говори факта, че изследването не регистрира наличие на работещи системи за мониторинг и оценка на социалния ефект, внедрени в изследваните социални предприятия. Ръководителите споделят по-скоро субективните си оценки за добри примери и практики, най-вече отнасящи се до положителен ефект върху хора с увреждания.

8. Проблеми на различните типове социални предприятия

Изследването идентифицира широк кръг от проблемни области, които са обусловени преди всичко от типа предприятие.

8.1.1. Ресурсно обезпечаване

- **Липса на подходящо финансиране, подкрепящо социалните предприятия** – това е проблем, който засяга на практика всички социални предприятия и се отнася до първоначалното и обратно **финансиране на дейността на социалните предприятия**:

“Ще е добре, ако се обособи фонд – дали към АСП, дали към агенция за хората с увреждания и да можем да кандидатстваме.”

„Според мен би трябвало да има „Социална банка”, която да отпуска кредити при по-ниски лихви. Не да ти подаряват пари, но може да се направи нещо такова.”

„Трябва да има фонд, който не само да финансира, но и да обучава, да има по-голям контрол и мониторинг. В тази страна всеки иска нещо, но нищо не прави.”

Малък бизнес в сферата на услугите кандидатства и печели проект по процедура „Социално предприемачество - Популяризиране и подкрепа на социални предприятия” към Агенцията за социално подпомагане. Целта е да осигури внос и внедряване на технологичен продукт за хора с увреждания. Вносният продукт е скъп и в период на задълбочаваща се криза, търсенето е слабо. В същото време собственикът търси и намира значително по-евтино (около 4 пъти) технологично решение, което изисква финансиране за доразработка, създаване и тестване на прототип. Такова финансиране липсва и след приключване на проекта предприятието на практика се връща към основната си дейност и почти изоставя социалната си кауза.

- **Липса на ресурси за стартиране на бизнес** – наред с финансирането, налице са няколко компонента за стартиране на бизнес, които обикновено липсват при по-голямата част от стартиращите социални предприятия (и от предприемачески и от социален тип): сгради/земя, оборудване.

“Всеки бизнес за своето създаване се нуждае от няколко компонента и един от тях е сградния фонд”

„... организациите на гражданското общество имат много ограничени възможности, финансови, да закупват оборудване, което да инвестират в социално предприемачество.”

- **Липса на мениджърски и маркетингов опит** – това е проблем на НПО сектора, който по принцип привлича кадри с различен профил от необходимия за реализация на мениджърски или маркетингови позиции. Доколкото гражданският сектор е най-активен в създаването на социални предприятия, помощта в тази област се превръща в необходимост.

“... важно е гражданските организации да получи подкрепа в мениджмънта. Много е трудно в социални предприятия към НПО да работят високо платени мениджъри с много умения... и за това трябва подкрепа.”

8.1.2. Недостатъци на проектния подход

Това е проблем, който засяга най-вече предприятията с доминираща социална кауза. Мотивацията на тези предприятия, които са кандидати за проектно финансиране е различна от тази на самостоятелните предприемачи. Може да се каже, че последните са по-адекватно бизнес ориентирани, докато при първите често липсват мениджърски умения и визия за развитие: „...много социални предприятия, въобще някаква идея, е добре да стартират без проект, трябва да стартира с много малко, лично, ..., за да се види дали ще действа. Иначе те затова умират другите, защото стартират с някакво проектно финансиране, всичко наготово, то се изяжда и приключва”.

Социалното предприятие възниква преди няколко години практически без първоначално финансиране – едва около 1000 долара. Необходимите ресурси за предварителен ремонт и придобиване на основно оборудване са осигурени чрез доброволен труд и дарения на партньорите в предприятието и техни съмишленици и най-вече чрез много активна работа по-разпространяване и пропагандиране на идеята. Въпреки ограничения първоначален ресурс предприятието стартира дейността си успешно, бързо акумулира кръг от лоялни клиенти и започва да експанзира извън първоначалната си локация и дори извън страната.

- **Проектният модел на финансиране страда от хронична липса на устойчивост:**

“Ако има схема 100 фондации кандидатстват и печелят проекти за финансиране и след края на проекта приключват. Проектното финансиране изкривява средата”

- **Бавни, тромави процедури при администрирането на проекти**

“Големият проблем при проектите е, че затъваме в заеми – имаме 13 в момента.”

- Проектното финансиране поражда **съмнения за наличие на корупционни интереси**, които нямат общо с декларираната социална кауза:

„Да не се разработват отделни програмки, които са кофа без дъно, изливат се едни пари.”

„Да се създаде фонд, но 50% от бизнес проектите ще бъдат завоалирани и няма да стигнат до хората, за които са предназначени.”

8.1.3. Проблеми със средата

- **Липса на системна и целенасочена политика на национално ниво** – предприемачите констатират едно пасивно и хаотично поведение на държавата и отговорните институции

„...липсата на политическа воля и на приоритети в държавата, свързани с подкрепа на социалното предприемачество и на активното въвличане на хора в риск в пазара на труда.”

- **Липса на нормативна база** – проблем вече описан по-горе

„...нормативната рамка, законодателната среда, която би подкрепила ... не само НПО да развиват социално предприемачество, такава рамка в България не съществува.”

- **Проблеми с институциите** – няма реално разбиране на ролята на социалните предприятия, липса на сътрудничество от страна на ангажираните институции:

“В завършващия програмен период НПО бяха изключени от програмата за финансиране – причината, която изтъкват е за да има възможност да си вземат обратно неусвоените средства (от общините може, докато от малки организации е много трудно). Това не е добре защото за общината не е свойствено да развива определени дейности, тя иска да ги делегира”.

8.1.4. Кадрови проблеми

- Действащите предприятия от предприемачески тип (най-често специализираните предприятия за хора с увреждания), често имат проблеми

свързани с **намирането и обучението на подходящи кадри** – от една страна заради нагласата им да имат завишени очаквания към работодателя да им осигурява работа, без от своя страна да са мотивирани да защитават работната си позиция със съответна квалификация и желание за работа. От друга страна работодатели от специализирани предприятия споделят, че хората с увреждания няма как да бъдат еднакво работоспособни и ефективни, както хората без увреждания:

„Имам млада жена, на която по нищо не личи, че е болна, но като почне да работи и личи. Те не могат да бъдат на 100%.”

“При нас не се гони норма и прецизност, а по-скоро социализация.”

„За да съществува едно социално предприятие, трябва да има подкрепа, да няма данъци, а не да са същите като за останалите.”

- **Капан на помощите** – интервюирани работодатели на хора с увреждания описват случаи, при които лица с увреждания, които кандидатстват за работа нямат мотивация и се отказват. Причината е, че получават достатъчно помощи и затова нямат стимул да работят.

„Между инвалидите има много свестни хора, но има и такива, които чакат държавата да ги издържа. Научаваме на лошо хората, не ги учим сами да се справят. Нямаме изградена система да даваме работа на някой. Ако назнача инвалид и не си върши работата аз трябва да го издържа и не мога да го уволня – фирмата може да фалира и тогава ще остане без работа.”

„... социалните помощи отказаха хората да работят – вместо да спечели 200 лв. за три идвания до кошера, той разчита на социална помощ.”

Това има точно противоположния ефект върху потенциалните работодатели – „Ако държавата ни задължава да държим човек, който не върши работа, ... аз няма да го взема.”

Социалното предприятие предоставя високо-квалифицирана услуга и на свои разноски приема да обучава младеж с увреждане с подходящо инженерно образование. Обучава го вече 3-ти месец но той не се оказва подходящ като качества и наред с това счита, че „държавата му е длъжна“ и гледа на работата си във фирмата като на допълнение към пенсията му. Опасението на управителя е, че ако го назначи, ще се наложи да го издържа, няма да може да го уволни, а доколкото фирмата е малка, подобен непродуктивен служител ще влоши сериозно финансовия резултат на фирмата и може да я доведе до фалит. Това демотивира управителя не само да го назначи, но и да полага усилия за обучение и наемане на служители от рискови групи.

Ако трябва да се позиционират проблемите според тяхната обективна трудност за функционирането на социалните предприятия от една страна и типът социално предприятие, картината би изглеждала така:

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

9. Имидж на социалните предприятия

Като цяло при установилите се социални предприятия с по-дълга история, каквито са специализираните предприятия за хора с увреждания липсват каквито и да било свидетелства за враждебност или дискриминация спрямо тази уязвима група.

Все пак изследването констатира, че сред местните общности в по-малки градове, по отношение на предприятия, които са нововъзникнали или имат кратка история все още битова дискриминационно отношение към хората с увреждания – към тях се отнасят не като към равнопоставени индивиди, използват се обидни и пренебрежителни квалификации: „слаботокови“, „б – волтови“ и др.:

„В началото на строежа на къщата имаше живи вериги, подписки, питане до омбудсмана, трябваше да вдигаме ограда 2 м. Сега се е променило отношението, съседите са добри.“

„България е страна на крайностите – има много сърцати хора, един е за 50 американци. Другата крайност – затворени, мърморещи, все другите са им виновни.“

Управителите на функциониращи специализирани социални предприятия, които работят в конкурентна пазарна среда, споделят опасенията си от разпространение на мълва, че персоналът им е от хора с увреждания. Според тях именно заради съществуващите все още предразсъдъци това да отблъсне част от клиентите им, т.е. да има директен негативен ефект върху бизнеса им.

10. Успешни модели на социално предприятие в България

По време на интервюто, социалните предприемачи бяха помолени да опишат успешното социално предприятие. В масовия случай чрез тази техника те проектират собствените си проблеми и ги разрешават чрез изграждане на „идеален тип“. Моделът за успешно социално предприятие може да се свърже с фазата на развитие на съответния тип предприятие – така например, там където предприятието е все още идея или проект, или е възникнало наскоро, успешното предприятие се мисли в най-идеалистични краски с минимум конкретика – там преобладава абстрактната визия, при която всички са щастливо работещи в стабилни и устойчиви предприятия. Съответно, на обратния полюс са предприятията с натрупан опит и история зад себе си, които наистина функционират успешно – там обикновено успешното предприятие се мисли като „повече от същото“, било то нарастване на персонала, инвестиции, географско разширение в други райони/градове.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ”
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Друг разграничителен белег за успешно предприятие е самостоятелността, особено във финансово отношение. Много са примерите, при които функциониращи предприятия имат определени финансови зависимости – от общинските бюджети (в случаите на предприятия, които са част от общинските структури), от проектно финансиране, което е неустойчиво, доколкото е с непредвидим резултат, от донори, които също биха могли да прекратят финансирането.

В крайна сметка, ако трябва да се изведе един обобщен модел на успешно социално предприятие у нас той може да изглежда така:

Успешното социално предприятие е функциониращо предприятие със социална кауза, положителен финансов резултат, което е самостоятелно при вземането на решения, не зависи изцяло от външно финансиране, има ясна перспектива за развитие и постига социалните си цели.

„Всеки месец мериш резултат. Всеки месец идват хора, които плащат между 240лв. и 800 лв. Ако е лоша услугата няма да идват.”

„...щастливи лица на хора, които отиват на работа връщат се и са доволни.”

11. Профил на предприемача

Изискванията към личностните характеристики на социалния предприемач са много разнообразни, дори в известна степен противоречиви.

“Да мислиш и за социалната мисия и за стопанската дейност – това е шизофрено, но това е специфичното за тази работа, трябва да могат да се балансират”.

Доминиращите качества на интервюираните социални предприемачи са **междупличностна компетентност, активност, иновативност, организационни умения, способности за стратегическо планиране**. Обяснимо, в много по-малка степен те са готови да поемат риск, да прилагат нови бизнес модели и да действат бързо.

“Трябва да си активен доброволец, да създаваш социална солидарна общност, безупречен професионалист, предприемчив, да разполагаш с времето си. Трябва да си емпатичен, да разбираш проблемите им. Едно социално предприятие е като болнично заведение”.

Въпреки малката извадка може да се проследи известна зависимост между типовете социални предприятия и профила на предприемача. Предприятията с доминираща

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

социална кауза, изискват и естествено „отглеждат“ предприемачески тип, при който доминира междуличностната компетентност и добрите организационни умения.

“Да е голямо сърцето му и да го усеща в себе си, не може всичко да е свързано с материалната част. И той и екипа му.”

“Здрави нерви и желание да помагаш”

„Трябва да е отдаден, гъвкав, упорит, постоянен. Да жертва лично време, семейство и личен финансов ресурс.”

12. Препоръки

На база на идентифицираните проблеми, могат да се формулират серия от препоръки за подобряване на средата за социално предприемачество у нас:

Ресурсите за подкрепа на социалните предприятия се изразходват не достатъчно ефективно. Наред с това, липсата на предприемачески умения и култура у представителите на неправителствения сектор, които дават все още основния кадрови ресурс от социални предприемачи изисква нов, модерен подход за финансиране на възникващите или съществуващи предприятия, при който предоставянето на средства не изчерпва ангажимента на донора, а е съпроводено с дългосрочно подпомагане и проследяване на развитието на предприятието.

Мобилизиране на наличните вътрешни и външни ресурси (възможностите на алтернативните форми на туризъм, привличане на млади и предприемчиви българи от страната и чужбина за каузата на социалното предприемачество), може да осигури много по-широка база за развитие на сектора. Активната работа с местния бизнес, за популяризиране на социалното предприемачество и социалните предприятия, също е стъпка в тази посока.

На практика възможностите на интегрирания европейски пазар и развитите практики във водещите икономики в Европа са ресурс, който може да бъде използван много по-ефективно.

Оптимизирането на законодателството и създаването на гъвкава правна среда е необходимо условие за развитие на сектора.

Както показва европейската практика, едно проверено решение за подкрепа на социалното предприемачество е създаване гражданска организация, която да изпълнява ролята на орган, който защитава интересите на сектора „социално

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

предприемачество”, генерира и поддържа база данни от социални предприятия, лобира на политическо ниво, промотира социалното предприемачество като дейност в полза на обществото, следи и мониторира обществените поръчки и схемите за финансиране.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

13. Приложение: Преглед на европейските практики в развитието на социални предприятия¹²

В Европа първата официална проява на термина „социална икономика“ става в началото на 90-те години, когато в Италия се засилва влиянието на социалните кооперации. По това време се приема закон за социалните кооперации, с който се дефинира дейността на онези организации, които предоставят социални услуги с цел намаляване на социалното изключване и стимулиране на трудовата интеграция. Развитието и голямата популярност на социалните кооперации в Италия се обяснява с нарастващите и незадоволени нужди от социални услуги, които не са адекватно посрещнати от държавата.

В страните от Европейския съюз подходът за регулиране на социалните предприятия е различен и следва логиката на развитие на социално-икономическите отношения, както и традициите в законодателната практика. В повечето държави все още няма специални закони, които да регламентират статута на отделен правен субект, а именно социално предприятие. В масовия случай, практиката показва, че социалните предприятия имат формата на кооперация и това е особено популярно за страните от Южна Европа (Италия, Испания, Португалия, Гърция). На другия полюс са социални предприятия регистрирани като търговски дружества със социални цели (Литва, Финландия, Англия), както и кооперативно дружество в обществен интерес (Франция). Във всички държави под една или друга форма нестопанските организации присъстват активно като социални предприятия в практиката или нямат законова забрана да функционират като такива. Въпреки съществуващите различия в правната уредба на социалните предприятия, съществуват общи принципи, които позволяват социалното предприятие да се определи като недържавно образувание, извършващо стопанска дейност за реализирането на социални цели (БЦНП).

Италия

Поради липсата на законово определение на термина социално предприятие, предоставянето на социални услуги с цел ограничаване на социалната изолация се извършва от различни организационни форми предвидени в Италианското законодателство, които могат да се дефинират като:

- **Социални кооперации**, урегулирани в закон 381 от 1991 година, които понастоящем съставляват около 4500 организации, предоставящи социални услуги (70%) или ангажирани с трудова интеграция (30%).

¹² http://se.ucoz.net/_ld/0/2_narychnik_socia.pdf

- Около 20% от 10000 **доброволни организации**, определени със закон 266 от 1991 г. Според този закон доброволните организации, въпреки че са ангажирани в борбата със социалната изолация, не трябва да предоставят социални услуги редовно, и трябва да работят основно с доброволчески труд. Всъщност тези законодателни ограничения са причина за да се включват само 2000 организации в категорията социални предприятия.
- Стотици **асоциации**, различни от доброволческите организации, които са регистрирани съгласно Гражданския кодекс от 1942 година. Тези асоциации предоставят услуги предимно в полза на своите членове и много често са ограничени да извършват предприемаческа дейност.

Законовото припознаване на юридическата форма „социална кооперация“ става с приемането на закон 381 през 1991 година, след близо десетгодишен дебат в Парламента на Италия. Тази юридическа форма представлява огромна иновация не само на регионално, но и на международно ниво. Основни отличителни черти на социалните кооперации според закона са следните:

- Бенефициент на ползите е преди всичко цялата общност, или групи в неравностойно положение. Всъщност закона от 1991 година постановява, че „социалните кооперации извършват дейност в обща полза за общността и за социалната интеграция на гражданите“.
- Членството/участието в социалните кооперации има различни нива – от една страна са членовете на кооперацията, които участват в дейностите и получават възнаграждение, а от друга – това са членове, потребители на услугите, които имат директна полза от услугите (възрастни хора, хора с увреждания). Освен това има и трета категория членове, които участват с доброволен труд.

Друга специфична черта на социалните кооперации в Италия е тяхното разделение на две основни категории според основната им дейност:

- Кооперации, които извършват дейност в сферата на здравните грижи, социални и образователни услуги (тип А);
- Кооперации, които функционират като фирми за интеграция на хора в неравностойно положение на трудовия пазар (тип Б);

Друга отличителна черта на социалните кооперации в Италия е тяхното привилегировано положение и взаимоотношения с местните и централни власти, взаимоотношения, които много често са регламентирани със специални споразумения.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

След законовото припознаване на социалните кооперации започва процес на широко разпространение на модела в различни региони на страната. Най-голямата полза от законовата уредба е по-голямата разпознаваемост и приемането на термина от всички местни съдилища. В последните години развитието на социалните предприятия е силно повлияно от вниманието на местните власти към социалните услуги, възлагане на социални услуги на външни доставчици, както и модернизирването на системата от социални грижи.

Пример за **социално предприятие в Италия е Ликонтро** (L'Incontro), нестопанска социална кооперация, базирана в Кастелфранко, провинция Венето, в северо-източната част на Италия. Създадена през 1991 година, кооперацията управлява дневни центрове и центрове за работа, насочени към рехабилитация на хора с психологически проблеми или социално изключени групи. От своето създаване кооперацията е претърпяла сериозно развитие, като в момента оглавява консорциум от 11 свързани производствени единици в следните сектори:

- Домашна грижа за възрастни и лица с умствена изостаналост;
- Асемблиране на електронни и електрически продукти;
- Производство, преработка и продажба на местни селскостопански продукти.

Управлението на кооперацията се състои от Борд на директорите с един президент и 6 съветници. В консорциума са наети 274 работници, от които 20% са жени, като от заетите 144 са членове на кооперацията и 130 са арт-учители. Работниците, които са членове на кооперацията имат право да предлагат номинации за Борда на директорите, както и да одобряват годишния бюджет.

Арт-учителите са работещи, които са се присъединили към консорциума в по-зряла възраст, като имат за цел да използват опита си за да обучават и напътстват потребителите на услуги от консорциума (хора с психологически затруднения, които трябва да се интегрират на трудовия пазар). Средната възраст на арт-учителите е 63-64 години, а на работниците – 43 години.

Инициативите на кооперация Ликонтро са фокусирани върху наемането на по-стари работници, които скоро са се пенсионирали, като им предлага гъвкав работен график, използвайки договори на непълно работно време и променливи работни смени. Кооперацията е започнала като временна мярка за осигуряване на заетост на професионални сестри. При разширяването на дейността си, кооперацията започва да наема и работници в пред-пенсионна възраст в различни сфери. Тези работници служат за арт-учители в защитените центрове за работа, за да подпомогнат процеса на

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

рехабилитация на хората в неравностойно положение на трудовия пазар. Едно от големите предимства на кооперацията при наемането на обучени работници в предпенсионна възраст е възможността да използват техния професионален опит за повишаване на общата производителност, както и за разширяване на асортимента на производство.

През 2004 година общия оборот от продажби на кооперацията е бил €15,191,210, от които €6,737,243 (44.3%) са от предлагане на стоки и услуги на свободния пазар. Останалите 55% са приход от услуги за рехабилитация на хора в уязвимо положение, чрез заплащане от публичните здравни органи.

Гърция

Социалното предприемачество в Гърция е сравнително ново явление, което има потенциал да се развие значително независимо от съществуващата традиционна социална система. В миналото социалната икономика на Гърция бе представена главно чрез защитени работилници на нестопански организации и институции, работещи с хора с увреждания. Съвсем доскоро, термина социално предприятие не съществува формално в нормативната уредба на страната, което представлява и сериозна бариера за развитие на социалното предприемачество. Едва през 2003 година е направен първия опит да се регламентират аспекти на социалната икономика, свързани със субсидиите плащани на социални предприятия, които наемат на работа хора в неравностойно положение. Изискването за тези социални предприятия е да са нестопански организации, които да са създадени в партньорство с местната власт. Основната идея зад стимулирането на социалното предприемачество в Гърция е да се подкрепят нови сфери на икономиката със социален елемент, които да предлагат заетост на хора застрашени от дългосрочна безработица или социална изолация. Презумпцията на правителството е, че подкрепяйки широк спектър от дребни производители и социални партньори ще подпомогне местните власти в решаването на социалните проблеми. Ако социалните предприятия и местните власти се борят с безработицата и социалното изключване заедно, то и ефекта върху социално-икономическото развитие на региона ще е по-голям.

В Гърция единствената безспорна в теорията организационна форма на социално предприятие е тази на социалната кооперация с ограничена отговорност (СКОО). Тя е уредена с измененията в Закона за психичното здраве от 1999. Разпоредбата е създадена във връзка с изпълнението на национална програма за психиатрична реформа, която цели премахването на психиатричните институции, преместването на психичноболните лица в защитени жилища, както и създаване на възможности за участието им в СКОО. В рамките на програмата е предвидено създаването на 52 социални кооперации с ограничена

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

отговорност (СКОО) – по една във всеки от обособените 52 сектора на психичното здраве. Създаването на тази специфична правноорганизационна форма има за цел постигането на социална, икономическа и професионална интеграция на ПСИХИЧНОБОЛНИТЕ лица. СКОО на практика извършват предимно производство и продажба на едро и дребно на различни продукти, както и извършване на услуги, които представляват обикновено невисококвалифицирани дейности.

Първата създадена СКОО е регистрирана в **Лерос**. Подготвителни за учредяването ѝ действия започват през 1999 г. В началото на 2002 г. в Министерството на здравеопазването е подадена молба за предварително одобрение на възможността за учредяване на СКОО, което е получено на 15 май 2002 г. След учредителното събрание кооперацията е регистрирана в съда. До края на годината е осъществен трансфер на медицински персонал и на медицинско оборудване от Държавната болница в Лерос към кооперацията, организирано е управлението на дейността и отчетността. В края на 2003 г. общия брой на членовете на кооперацията е 456, от които: психичноболни – 194, медицински персонал – 158, организации и общини – 14, физически лица – 90. Дейността на кооперацията е в 3 основни направления – селско стопанство, производство на сладкарски изделия, два стола за хранене. Производството на зеленчуци първата година възлиза на около 20 тона. 80 % от него е предназначено за Държавната болница в Лерос, а 20% - за свободния пазар. В производството са заети 16 психичноболни лица и 7 души медицински персонал. 5 душевноболни лица и 4-ма медицински специалисти са заети в ежедневно производство на сладкарски изделия – сладки и закуски. Част от продукцията е предназначена за двата стола за хранене, а другата част е за свободния пазар, като търсенето на свободния пазар на сладкарската продукция на кооперацията се увеличава. Заети в двата стола са 9 работника от първата категория членове и 5 от втората. Те обслужват пациентите, персонала и посетителите на Държавната болница в Лерос.

Финландия

Във Финландия социалното предприятие може да е кооперация или друга форма на бизнес организация, частна или публична, която има двойствена цел – да генерира приходи и да допринася за изпълнението на социална кауза. Трудовите кооперации като иновативен отговор на проблема с безработицата имат дълга история и традиции. С икономическата рецесия през 90-те години, трудовите кооперации отслабват своите позиции и отстъпват място на концепцията за социални предприятия.

Финландия е единствената страна в Европейския съюз със специален закон за социалните предприятия, който влиза в сила в началото на 2004 година. Подкрепата на социалното предприемачество е част от националната програма за заетост на Финландското правителство, която има за цел да намали безработицата и да повиши

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

пригодността на работната сила към нуждите на бизнеса. С приемането на специален закон се засилва позицията на социалните предприятия и се създават стимули за наемане на хора с увреждания и дългосрочно безработни. Според финландския закон, социалното предприятие произвежда стоки и услуги, като всяка друга компания в търговския регистър. Също така социалните предприятия са заети в широк диапазон от търговски дейности, като всяко нормално развиващо се предприятие. Социалното предприятие е бизнес модел, който включва широк и ранообразен спектър от предприятия – от малки до средни, местни и големи международни бизнес компании. Основната отличителна черта на социалните предприятия е, че най-малко 30% от наетите трябва да са хора с увреждания или дълготрайно безработни. Системата за контрол включва регистър на социалните предприятия, който е създаден към Министерството на труда. Практиката във Финландия показва, че терминът „социално предприятие“ се използва само за предприятия и структури, които са вписани в регистъра на социалните предприятия. Държавната подкрепа за социалните предприятия включва субсидии за наемането на хора с увреждания и дълготрайно безработни като компенсация за намаления производствен капацитет. Също така за да се подкрепя стартирането на подобни структури държавата отпуска специални грантове в рамките на проекти за подкрепа на заетостта. И не на последно място в страната има създадена национална мрежа за подкрепа и съвети на стартиращи социални предприемачи, която предоставя консултации по практически въпроси.

Швеция

Социалното предприемачество в Швеция е изключително развито и подкрепяно от държавата. Въпреки че в законодателството липсва легално определение на термина „социално предприятие“, то съществуват две основни форми за социално предприемачество, а именно: „кооперация за социална дейност“ и „предприятие за развитие на общността“. Кооперацията може да бъде създадена като социална, стопанска или културна институция. Кооперациите за социална дейност имат правно организационна форма на стопанско сдружение. Това е обединение на доброволна основа за постигането на общи интереси и задоволяване на социални нужди чрез развитието на съвместно демократично управление. В кооперацията се създават работни места за членовете, в зависимост от техните умения и способности. Крайната цел от участието в дейността на кооперацията е рехабилитация и интеграция на изключените социални групи, които съставляват болшинството от членската маса на кооперацията.

Кооперациите имат разнообразни източници на финансиране, като по-голямата част от ресурсите са от публичния сектор. Много често местните власти в Швеция дават необходимите начални средства за учредяване на кооперация. Самите кооперации

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

извършват стопанска дейност, от която генерират приход: предоставят различни стоки и услуги на свободния пазар и на обществени институции. Преференциалното възлагане на обществени поръчки на кооперациите за социална дейност и на предприятията за развитие на общността, е основен механизъм за подкрепа на социалните предприятия в Швеция. По този начин се създава работа на лица от уязвимите групи, като се осигурява заплащане за труда им, публичната институция получава необходимите стоки и услуги, а самото социално предприятие става по-устойчиво финансово.

Кооперация „Зора“ (*The Dawn*) представлява **стопанско сдружение**. Регистрирана е през декември 1995 г. и към момента има шест члена. „Зора“ управлява стол за хранене и магазин в Кинахулт (*Kinnahult*). Столът се намира на първия етаж на една от сградите на дружеството с ограничена отговорност Маркс Пеле Уийвър (*Marks Pelle Weaver Ltd*) и е предназначен за персонала му. Първите членове на кооперацията пристигат на работа в 8.00 часа. Те приготвят кафе и сандвичи за закуска. Закуската се сервира между 8.45-9.15. След закуската приготвят обяд. „Зора“ приготвя специалитета на деня, лек обяд и салати между 12 и 2 часа. Столът приема и външни посетители и е на самообслужване. Точно срещу входа на стола е магазинът, също обслужван от членовете на кооперацията. Повечето посетители комбинират пазаруването с обяд или кафе. Кафенето е отворено до 16.00 часа 5 дена в седмицата. „Зора“ поема и по-големи индивидуални поръчки от работници на дружеството - например за коледни партита. В петък един от членовете планира менюто за следващата седмица и покупките, които трябва да бъдат направени. Изключително важно е продуктите да са с високо качество. Обикновено продуктите, с които работят членовете на кооперацията са шведско месо, свежа риба, зеленчуци произведени в региона и яйца. Клиентите имат възможност да изразят предпочитанията си каква храна ще се сервира чрез списък за предложения, който е окачен в стола.

Кооперацията има 6 члена и 2 лица работещи в пробен период, докато чакат да станат членове. Кандидатите за членство стажуват 3 месеца и след това кооператорите вземат решение дали да ги направят членове. Членовете сами определят режима си на работа според собствените си възможности, което означава че могат да работят между 1 и 5 дни на седмица. Кооперацията е в процес на набиране на нови членове, за да се облекчат натоварването върху настоящите, освен това последните са убедени че досегашната дейност има ефект за личностното им развитие. Членовете на кооперацията имат ежеседмична среща, а един път в месеца – заседание на управителния орган. Всички членове на кооперацията са и членове на управителния орган. Много от новите членове са преминали подготвително обучение по фирмено дело, коопериране, социални науки и икономика. Членовете са убедени, че обучението е необходима предпоставка за успех на стопанското им начинание и искат да има подобно обучение и за новите кандидати за

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

членство, за да имат необходимите познания за започване на стопанска дейност под формата на кооперация.

Годишния приход на кооперацията е около 1 млн. шведски крони. Тя внася дължимите републикански и местни данъци. От своя страна общината предоставя микробус, който кооперацията използва заедно с друга местна кооперация. Заплатата на медицинския персонал осигуряващ надзор над членовете с увреждания се осигурява също от общината. Дружеството Маркс Пеле Уийвър предоставя безвъзмездно на “Зора” ползването на кухнята, оборудването, машините и помещението за стола.

Литва

Литва е добър пример за развито законодателство, свързано със социалните предприятия и една от малкото страни членки на ЕС, в които има специален закон, регламентиращ социалните предприятия. На 1 юни 2004 Парламентът на Литва приема нов Закон за социалните предприятия, който влиза в сила от 19.06.2004. Законът създава нов вид юридическо лице – социално предприятие. Целта на социалното предприятие според закона е да наема на работа лица, представители на рискови групи на пазара на труда – дългосрочно безработни, хора с увреждания, представители на други групи в неравностойно положение. Най-общо целевата група на социалните предприятия са лица, неконкурентноспособни на пазара на труда. Статут на социално предприятие може да се придобие от всяко публично или частно лице, регистрирано в Литва, стига да отговаря на специалните условия, предвидени в закона:

- Да наема на работа определен брой лица от целевите групи, изрично определени от в закона – не по-малко от 40 % от общия брой на персонала
- Да извършва дейности, свързани с развитие на професионални и социални умения на наетите лица, както и дейности, насочени за социална интеграция на служителите
- Основната дейност, която извършва е стопанска
- Законът изброява изрично дейностите, които социалните предприятия нямат право да извършват

Спрямо социалните предприятия съответно приложение намира законодателството, свързано с малките и средни предприятия в Литва. Целевите групи, които според закона имат право да бъдат трудоустроени в социални предприятия са следните:

- Безработни лица в увреждания от първа, втора и трета група инвалидност като няма изискване те да бъдат регистрирани в бюро по труда

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

- Дългосрочно безработни –с над двегодишна регистрация в бюро по труда
- Лица, на които до навършването на пенсионна възраст им остава не повече от 5 години и които са регистрирани като безработни не по-малко от 1 година
- Родител или настойник на дете до 8-годишна възраст, в случай че е регистриран като безработен повече от 6 месеца
- Лица, претърпели наказание лишаване от свобода повече от 6 месеца и регистрирали се в срок от 6 месеца в бюро по труда, самата регистрация като безработни трябва да е продължила също не по-малко от 6 месеца

Законът съдържа специални разпоредби, които регулират социалните предприятия за хора с увреждания. Преди новия закон уредбата на тези предприятия не бе изчерпателна и бе разпръсната в различни нормативни актове. Социалните предприятия за хора с увреждания са предприятия, в които работниците – лица с увреждания трябва да съставляват не по-малко от 50 % от средносписъчния състав на служителите за годината, а от тях не по-малко от 40% трябва да са лица първа и втора група инвалидност. Според Закона за социалните предприятия от 2004 година предприятия на хора с увреждания ползват субсидии за приспособяване на работната среда, работните цехове, създаване на помещения за почивка, субсидии за допълнителни административни и пътни разходи, както и за разходи за жестомимичен превод. Законът признава на социалните предприятия правото на временно ползване на общинска и държавна собственост и предвижда опростени условия при договаряне на предоставянето на стоки и услуги от общински и държавни институции. Социалните предприятия за първата година от регистрацията си са освободени от авансовия данък печалба. В Закона за данъка върху печалбата са предвидени данъчни облекчения за предприятия, които реализират приходи само от свои продукти и които наемат на работа хора с увреждания, като облекчението нараства пропорционално на броя на наетите лица.

Полша

Полското законодателство не използва термина „социално предприятие“, но от 2003 г. в Полша са в сила Законът за извършване на дейност в обществена полза и доброволчеството и Законът за социалната заетост, които регламентират дейности с изразен социален ефект. Организации, които извършват тези дейности, при определени условия могат да бъдат определени като социални предприятия.

Според Закона за извършване на дейност в обществена полза и доброволчеството „общественополезна дейност“ е всяка полезна за обществото дейност, която се осъществява от неправителствени организации (НПО), от сдружения на органи на

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

местното самоуправление и от вероизповедания в сферите, посочени в закона. НПО по смисъла на закона са юридически лица и неперсонифицирани образувания, включително фондации и сдружения, които не разпределят печалба на своите членове. За НПО по смисъла на закона не се считат организации, които имат горепосочените белези, но са политически партии, сдружения на търговци, органи на местната власт, фондации, учредени еднолично от Държавната хазна. Законът все пак допуска последните организации да се считат за НПО, ако специални закони предвиждат това: когато имуществото на фондацията не е изцяло държавна или общинска собственост, или не е придобито с публични средства по смисъла на Закона за публичните финанси; когато фондацията извършва уставна дейност предимно в сферата на науката. За НПО не могат да бъдат считани органи от сектора на публичните финанси по смисъла на Закона за публичните финанси. Изискване за НПО в обществена полза е уставната им дейност да съвпада с някоя от изброените в закона дейности за преследване на общественополezni цели. Извършването на всички дейности, изброени в закона, въздейства положително спрямо обществото.

Някои от изрично изброените дейности обаче са с изявен социален ефект спрямо лица в затруднено положение:

- социални услуги включително подпомагане на лица и семейства, които се намират в затруднено положение; благотворителни дейности;
- дейности за закрила на малцинствата;
- дейности в полза на хора с увреждания;
- осигуряване на заетост или мотивационно обучение на безработни лица и на лица застрашени от освобождаване от работа;
- дейности за защита на правата на жените и за осигуряване на равенство между половете;
- дейности, подпомагащи местното развитие;
- подпомагане на лица, пострадали от катастрофи, природни бедствия, военни конфликти и войни на територията на страната или извън нея.

Законът позволява НПО да извършват стопанска дейност, за да финансират уставните си цели. Редовното извършване на стопанска дейност от НПО в обществена полза за финансиране на горепосочените дейности със социален ефект характеризира това НПО като социално предприятие. Законът за извършване на дейност в обществена полза и

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

доброволчеството въвежда съществено облекчение за НПО в обществена полза във връзка с извършваната от тях дейност с цел печалба. Дейността на тези организации, когато попада сред изброените в закона общественополezni дейности и е предвидена за извършване в устава им, не се счита за стопанска дейност по смисъла на Закона за стопанската дейност, независимо дали се извършва срещу заплащане или не. В този смисъл, въпреки че извършват дейност с цел печалба, тя не се счита за стопанска и НПО се освобождават от корпоративен данък. За да бъде ползвано облекчението, трябва печалбата от стопанските дейности да бъде използвана единствено за финансиране на общественополezni дейности. Законът примерно посочва два вида дейности, извършени на пазарен принцип, които не се считат за стопански, ако са спазени горните изисквания – продажба на стоки или услуги произведени/предоставени от лица, които непосредствено се ползват от дейността в обществена полза, особено при рехабилитацията и професионалната интеграция на хора с увреждания, както и продажбата на дарени предмети с цел финансиране на общественополезната дейност. НПО в обществена полза могат да извършват дейност срещу заплащане, различна по предмет от общественополezni дейности. Тогава тя се счита за

стопанска дейност и за прихода от нея НПО в обществена полза дължат корпоративен данък. Разрешено според закона е извършването на стопанска дейност, свързана с предмета на общественополезната дейност, и печалбата от нея се използва за постигане на целите на организацията.

Освен това за стопанска дейност се счита и дейността в обществена полза, извършена срещу заплащане, в случай че:

- възнаграждението е по-високо от това, което се получава при изчисляване

на директните разходи за този вид дейност,

- възнаграждението, което получават за извършването ѝ лицата, подкрепяни от организацията, независимо дали е платена или не, надвишава с повече от 150 % средното месечно възнаграждение в този сектор за предходната година.

Според закона една дейност не може едновременно да е дейност в обществена полза срещу заплащане и стопанска дейност.

Облекченията, предвидени в законодателството за НПО в обществена полза са:

- освобождаване от корпоративен данък за платената дейност, когато се счита за такава в обществена полза, както и от други данъци, във връзка с тази дейност – данък върху недвижимото имущество, съдебни такси. За да може да ползва облекчението,

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

организацията трябва да осигури отчитане в съответствие с нормативните изисквания за счетоводството, като разделя счетоводно общественополезната дейност от стопанските дейности;

- данъкоплатците – физически лица могат, по начин предвиден в съответните специални закони, да насочат 1 % от размера на своя дължим данък към

организация в обществена полза;

- организациите в обществена полза могат да наемат недвижими имоти

– държавна или общинска собственост, при облекчен режим при условията и реда в съответните специални закони.

Организациите в обществена полза могат да финансират дейността си по реда на конкурсите за възлагане на дейности в обществена полза. Средствата се предоставят от държавния или местните бюджети. Статутът на НПО в обществена полза се придобива от момента на вписване на организацията в съдебния регистър, ако тя отговаря на материалноправни-

те изисквания предвидени в Закона за извършване на дейност в обществена полза и доброволчеството и на процедурата по регистрация, предвидена в Закона за съдебния регистър от 1997 г.

Законът за социалната заетост регламентира т. нар. Центрове за социална интеграция (ЦСИ). ЦСИ притежават всички белези характерни за едно социално предприятие. ЦСИ се създават за подпомагане на професионалната и социалната интеграция на лица от уязвими социални групи чрез предоставяне за тях на определени услуги. Законът за социалната заетост създава реален механизъм за социално и професионално включване на социално изключени лица с помощта на ЦСИ, които се очаква да заместят успешно бюрата по труда и институциите за социално подпомагане. Според закона ЦСИ се регистрира от местната власт или от НПО по смисъла на Закона за извършване на дейност в обществена полза и доброволчеството.

ЦСИ подпомагат лица от уязвими социални групи като им предоставят следните услуги:

- изграждане на умения за социализация;
- изграждане на професионални умения;
- изграждане на способност за планиране на живота;
- изграждане на умения за рационално боравене с личните парични средства.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

- Обект на подпомагане от ЦСИ са лицата от социалните групи, изброени в закона:
- бездомни лица, които изпълняват индивидуална програма за излизане от
- състоянието на бездомност по смисъла на Закона за социално подпомагане;
- лица, зависими от алкохол, наркотици и други опиати, след завършване на психотерапевтична програма в медицинско заведение за лечение на тези зависимости;
- психичноболни лица;
- лица, останали без работа за период по-дълъг от 24 месеца;
- лица, изтърпели наказание лишаване от свобода, които имат трудности с интеграцията в обществото по смисъла на Закона за социално подпомагане;
- бежанци, които изпълняват индивидуална програма за интеграция по смисъла на Закона за социално подпомагане.

Гореизброените лица трябва да са в състояние на невъзможност чрез собствени усилия да задоволят основните си жизнени потребности или в състояние, което напълно пречатства или ограничава участието им в обществения, професионалния или семейния живот. Интеграцията на тези лица се осъществява чрез участието им в занятията, провеждани от ЦСИ.

Включването в занятията на центъра става на база на предложение, изхождащо от самото лице или от законния му представител, или от медицинско заведение за лечение на зависимости, център за семейна помощ, бюро по труда, център за социална помощ, НПО или клуб за социална интеграция, със съгласието на лицето или на законния му представител.

Предложението подлежи на преценка от социален работник – служител на ЦСИ след проучване на средата, в която живее лицето. Управителят на ЦСИ приема лицето след подписване на индивидуална програма за социална заетост. Програмата съдържа формата и обхвата на професионалната и обществена интеграция; психофизичните умения необходими за започване на работа и методите за тяхното развиване; лицата отговорни за реализацията на програмата. Програмата завършва с наемането на лицето на трудов договор, когато започне самостоятелна стопанска дейност или в деня, в който изтече срокът за участие в занятията на ЦСИ (11 месеца с възможност за удължаване до 6 месеца). ЦСИ, създаден от НПО, представлява организационно и финансово обособена единица, така че да има собствени приходи, разходи и финансов резултат съгласно Закона за счетоводната дейност. За да финансира целите си, ЦСИ може да извършва дейности в областта на производството, търговията и услугите, включително земеделско производство, с изключение на производството и търговията със спиртни напитки, тютюневи продукти, горива и предмети от благородни метали.

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Дейността на ЦСИ може да бъде финансирана от приходите от стопанска дейност, от дотации от собствени приходи на *гмината* (административнотериториална единица) предназначени за борба с алкохолната зависимост, от средства по програми на Европейския съюз, а в случаите, когато ЦСИ е създаден от НПО, и от средства от НПО учредител и от други собствени приходи на гмината. ЦСИ може да получава допълнително финансиране от средства на Трудовия фонд (*Fundusz Pracy*) и на Държавния фонд за рехабилитация на поставени под запрещение лица (*Panstwowy Fundusz Rehabilitacji Osoby Niepełnosprawnych*) за реализация на програми предвидени в специални закони.

Законът за социалната заетост създава адекватен механизъм за постигане на три ефекта от дейността на ЦСИ – социално включване, професионално обучение и повишаване на жизнения стандарт на лица в затруднено социално положение. Този закон и Законът за извършване на дейност в обществена полза и доброволството възлагат на НПО ролята на ключов фактор за подкрепа в най-широк смисъл на лица от социално уязвими групи. Основно средство за постигането на тази подкрепа е възможността НПО да извършват стопанска дейност.

Турция

Развитието на социалното предприемачество в Турция е модел с огромно значение и потенциал. То дава възможност на гражданските организации и компании да хармонизират своите социални перспективи с търговския характер на предприемачеството и управленските принципи. Много е насърчително да се види вече организации, които успешно развиват социалното предприемачество в Турция. Терминът социално предприятие включва отделни и противоречиви термини – „социален” и „предприятие”. Предприемачеството включва реализирането на проблеми и възможности като поема рискове и намира решения чрез иновативни подходи и методи. Социалният елемент включва приемането подходите на пазарната икономика за разрешаване на социални проблеми. Във възможно най-общия смисъл социалното предприятие е предприятие, което се справя със социалните проблеми чрез бизнес/търговски подходи и цели дългосрочна систематична промяна. Социалните предприятия са се превърнали в глобално движение през последните десетилетия, работещи в различен контекст и среда. Независимо, че работят в различен контекст все пак могат да се намерят общи характеристики. Общите знаменатели са социалния фокус, предприемаческия подход и лидерството на социалните предприемачи. Направеният SWOT анализ разкрива слабостите и заплахите пред социалното предприемачество в Турция. Една от слабостите и заплахите е концептуалното объркване между идеята за социално предприемачество, социално предприятие, търговско предприятие, неправителствена организация и граждански

Европейски съюз

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
„РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ“
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

организации. Това концептуално объркване създава обстоятелства за социалните предприятия да се заявяват ясно и да увеличат своя брой. Друг проблем в Турция е неадекватността на законовите структури. Липсата на каквато и да е регулация в законодателството кореспондираща със социалното предприятие причинява създаването на такова като асоциация/фондация, кооператив или фирма, което от своя страна води социалното предприятие към опериране в структура, която не напълно отговаря на неговите функции или методи. Настоящите фискални регулации са също затруднение пред социалното предприемачество в Турция. Икономическите структури без печалба, които работят в обществена полза се третират по същия търговски начин от данъчните регулации. Поради тази причина нови данъчни регулации, които третират организациите спрямо техните цели и социални ползи е належащо в Турция. Липсата на посредник в публичните институции, който да може да разяснява основните идеи за социално предприемачество и да отговаря за тези проблеми също е затруднение пред бъдещо развитие. И така всички проблеми са оценявани индивидуално и чрез различни институции. И като допълнение социалните предприятия се сблъскват с изключително големи бюрократични процедури на различни нива на тяхната дейност. Силните страни и възможностите на анализа са в няколко направления. Наличието на подкрепящи инфраструктури и комуникационни мрежи е една много добра възможност за социалните предприятия. Те печелят от споделянето на знания и подкрепящи дейности, насочени към гражданското общество. Използването на добрите примери като КАМЕР Фондация, Бугдей Асоциация за подкрепа на екологичен живот и Фондация за подкрепа работата на жени също отварят възможност за насърчаване на потенциалните предприятия да се развиват. По отношение на потенциалните технологични, финансови и човешки ресурси, социалните предприятия имат известни предимства. Предприятията заявяват, че имат наличен потенциал от финансови и човешки ресурси. Частният сектор също е потенциален финансов източник и партньор по проекти на социалните предприятия. Настоящата и бъдеща подкрепа на частния сектор трябва да бъде насочена към социалните предприятия.